

WWF.19

REPOUBLIKA DEMOKRATIKA MALAGASY
Tanindrazana - Tolom-piavotana - Fahafahana

MINISTERAN'NY FAMPIANARANA AMBARATONGA
FAHAROA SY FANABEAZANA FOTOTRA

AROVY NY TONTOLO IAINANA

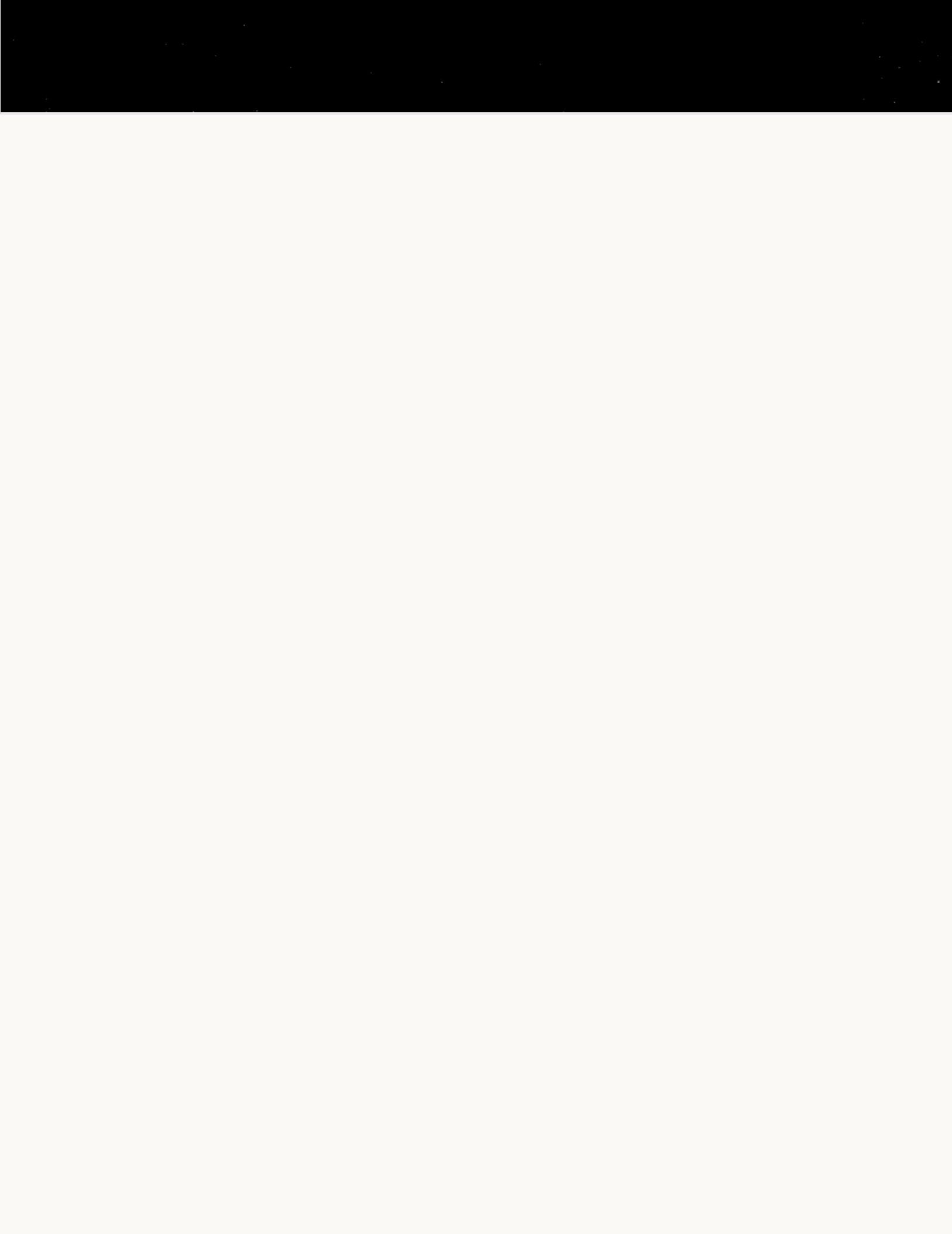
Ny voary

Lahatsoratra
Sy
Tononkalo

T3

REPOBLIKA DEMOKRATIKA MALAGASY
Tanindrazana — Tolom-piavotana — Fahafahana

MINISTERAN'NY FAMPIANARANA
AMBARATONGA FAHAROA
SY FAÑABEAZANA FOTOTRA

AROVY NY TONTOLO IAINANA

WWF

NY VOARY

Lahatsoratra
sy
Tononkalo

T3

T E N Y M I A L O H A

Mety hisy fahasahiranana eo amin'ny Mpampianatra Sekoly Fanabeazana Fototra — S.F.F. amin ny fitadiavana lahatsoratra mifandraika amin'ireo lohahevitra na ireo sehatra voarakitra ao amin'ny Fandaharam-pianarana.

Koa indreto atolotra ato amin'ity boky ity lahatsoratra vitsivitsy voafantina sy voaravaka ho fanampiana ny Mpampianatra amin'ny fanomanana sy fanatanterahana ny lesona ataony.

Misy ireto fanamarihana mialoha ireto momba izany lahatsoratra izany :

1 — Ny lahatsoratra dia momba ny « fiarovana sy fanatsarana ny tontolo iainana ». Tsy lohahevitra na sehatra voatondro manokana ao amin'ny Fandaharam-pianarana izany, fa manenika ny taranja sy ny zana-taranja rehetra manomboka amin'ny T.1 ka hatramin'ny T.5 araka ny fandinihana ny Fandaharam-pianarana. Izany hoe ny « fiarovana sy fanatsarana ny tontolo iainana » dia tsy taranja na lohahevitra manokana fa toe-tsaina sy fomba itondrana ny fampianarana sy fanabeazana. Zava-dehibe tokoa mantsy izany satria miankina be dia be amin'ny tontolo iainana ny fisiana, ny fahavelomana, ny hakanto ary ny hatsaran'ny voary, ary ao anatin'izany voary izany isika olombelona.

2 — Tsy notondroina ho an'ny taranja izao na izao ny lahatsoratra ato fa ny Mpampianatra no mampiasa azy arakaraka ny fahalalany azy sy ny fampifandraisany ny taranja ary ny ventin'asa atao ao an-kilasy na ao an-tsekoly. Araka izany dia mety ho lahatsoratra ao amin'ny Vakiteny izy, azo atao Tsianjery koa na Hira na mety ampiasaina amin'ny taranja hafa. Mety koa ho lahatsoratra ilaina amin'ny « taranja fanehoana », na amin'ny « taranja famakafakana », na amin'ny « fampiharana ».

3 — Ampahatsiahivina eto fa toy ny fitaovana sy ny fanoyozan-kevitra rehetra, dia atao ho impanampy ny Mpampianatra jhany ireto lahatsoratra ireto, satria ny Mpampianatra, ary izy irery ihany, koa no tena mampianatra sy manabe ny zaza ; ary miankina indrindra indrindra amin'ny Mpampianatra tsirairay avy ny maha mety sy maha tsara ary mampandaitra ny fitaovana.

4 — Voalaza teo fa tsy voatondro ho amin'ny taranja izao na izao ny lahatsoratra ato. Nefa misy takela-panomanan-desona miaraka amin'ity boky ity, ka ao anatin'izany dia misy lahatsoratra vitsivitsy avy ao aminy noraisina ho fitaovana amin'ny taranja sasantsasany. Anisan'izany ireo noraisina amin'ny taranja malagasy, ny taranja tsianjery, ny taranja hira sns. Tsy voafatotra ho an'ireny taranja ireny ihany ny lahatsoratra, fa mbola azo raisina ho an'ny taranja hafa koa. — Araraotina eto ny ilazana fa ireny takelam-panomanan-desona ireny dia toro-lalana ihany, manome ny drafitra itondrana ny lesona fa tsy mbola feno akory. Tsy maintsy mbola manao takelam-panomanan-desona ho azy araka izany ny Mpampianatra hifandrindra amin'ny kilasy iandraiketany.

AVANT-PROPOS

Il se peut que les Institueurs et Institutrices de l'Ecole d'Education de Base - EEB - rencontrent des difficultés dans la recherche des textes correspondant aux Centres d'intérêt ou aux domaines contenus dans le programme scolaire.

Pour cela, on présente dans ce livre quelques textes choisis et illustrés pour aider les enseignants dans la préparation et l'exécution de leur leçon.

On note également les remarques suivantes :

1. — *Ces textes concernent « La protection et l'amélioration de l'environnement ». Ce ne sont pas des centres d'intérêt ou des domaines volontairement mentionnés dans le programme scolaire, mais recouvrent toutes les disciplines et leur substitution du T1 au T3 (première année à la cinquième année). Ce qui signifie que « la protection et l'amélioration de l'environnement » n'est pas une discipline ou un centre d'intérêt à part entière, mais c'est un esprit et une méthode d'enseignement et d'éducation. Cela est très important parce que l'existence, la vie, l'esthétique et la beauté de la nature dépendent en totalité de l'environnement, et nous, être humains, nous sommes parmi cette nature.*

2. — *Les textes contenus dans ce livre ne sont pas destinés à telle ou telle discipline bien déterminée mais c'est à l'Instituteur de les employer, suivant ses connaissances et projets de ces textes, pour le décloisonnement des disciplines et des outils de travail à faire en classe ou à l'école. Ainsi, il se peut qu'on l'utilise soit pour un texte de lecture, soit pour un texte de récitation ou du chant, et d'autres disciplines. On peut aussi les utiliser dans les matières de présentation comme dans celles de l'analyse et celles d'approfondissement.*

3. — *Il est rappelé en passant que, comme tout matériel et toute documentation, les textes seront seulement présentés pour aider les Instituteurs, car ce sont eux, et eux seuls qui enseignent et éduquent véritablement les enfants ; et l'adaptation, l'efficacité du matériel dépendent surtout de chaque instituteur.*

4. — *Il a été mentionné ci-dessus que les textes ne sont pas destinés à telle ou telle discipline. Cependant on trouve des fiches de préparation en annexe de ce livre. Un certain nombre de textes du livre ont été pris pour « matériel pédagogique » dans certaines disciplines, parmi lesquelles le Malgache, le Récitation, le chant, etc. Les textes ne sont pas seulement faits pour ces disciplines mais peuvent être utilisés pour d'autres. De plus, il est à noter que ces fiches pédagogiques d'accompagnement ne sont pas des fiches complètes mais des directives explicitant le plan du déroulement de la leçon. Ainsi, l'instituteur est obligé de faire lui-même ses propres fiches de préparation adaptées à sa classe.*

TABLE DES MATIERES

CHAPITRE	PAGE
Preface	1
I — LA FLORE	
1 — Où est passée la forêt ? (Ny Nanahary)	11
2 — Dans la forêt (Randriamadianarivo)	12
3 — Le raphia (Salohy)	13
4 — Le feu de brousse	14
5 — La fleur (Jean Narivony)	15
6 — Conseils d'Andrianampoinimerina (R.P Callet) (Tantarany ny Andriana - Livre II - p. 611-612)	16
7 — Douce source (S.D. Rasendrasasimbola)	17
8 — La source (« J »)	19
9 — Les étolées (J.J. Rabemila)	20
10 — La terre défie le ciel (Anganon'ny Ntaolo)	21
11 — Le riz	22
12 — La nature	23
II — LA FAUNE	
13 — Les oiseaux choisissent leur roi	27
14 — Pourquoi ne suis-je pas un oiseau ? (Ny Avana R.)	28
15 — Mariage des oiseaux (S. Randri)	29
16 — Les oiseaux (Lucie R. Rabenjamina)	30
17 — Le singe (Sakalzan'ny Tanora)	31
18 — Pourquoi a-t-on banni la consommation de viande de bœuf (Anganon'ny Ntaolo)	32
19 — Les orphelins	33
20 — L'ombrette	34
21 — L'enfance	35
III — DIVERS	
22 — Vouloir conserver la beauté de la nature, c'est savoir l'entretenir (R.A.C.)	39
23 — Madagascar (Jean Narivony)	40
24 — Le soir (Lahady Andrié)	41
25 — Mahafasa (ville côtière) (Auguste Rajaonarivelo)	42
26 — Notre village	43
27 — La santé et les aliments	44
28 — Stèle	45

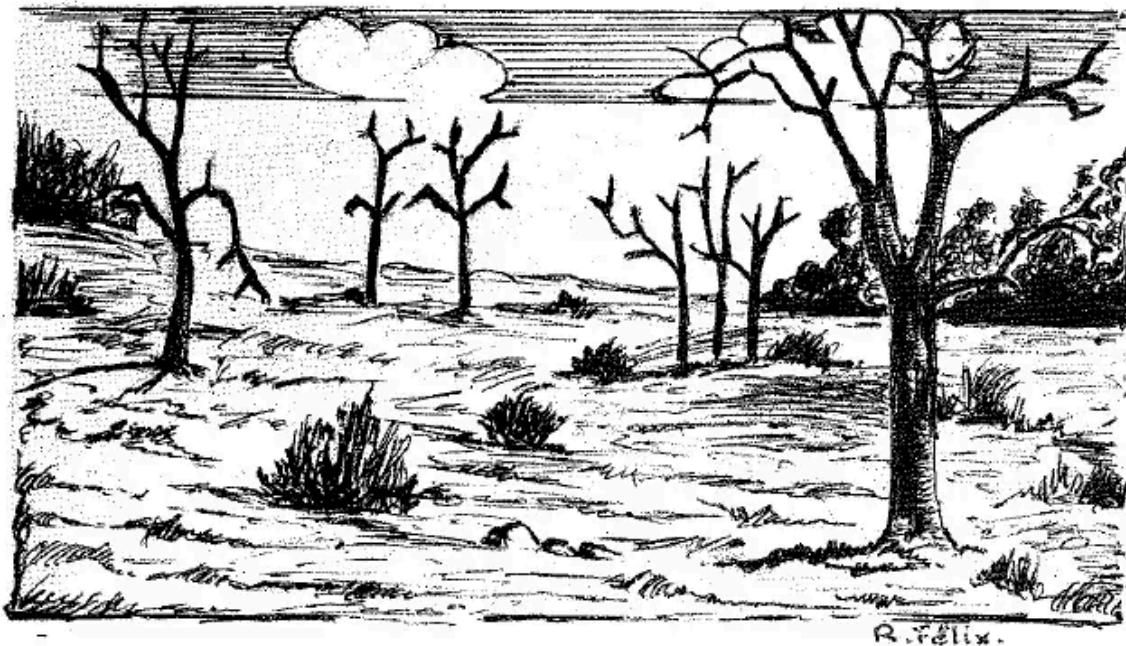
FIZAHAN-TAKELAKA

LOHATENY Temy maloha	Pejy
I — NY ZAVABOARY	1
1 — Nankaza ny ala teto ? (Ny Nanahary)	11
2 — Any an'ala (Randriamadianarivo)	12
3 — Rofia (Salohy)	13
4 — Ilay doro tanety	14
5 — Voninkazo (Jean Narivony)	15
6 — Ny hafat'Andrianampoinimerina (R.P. Callet) (Tantaran'ny Andriana - Boky II - p. 611-612)	16
7 — Loharano mamy (S.D. Rasendrasasimbola)	17
8 — Ny loharano (* J *)	19
9 — Ny kintana (J.J. Rabemila)	20
10 — Nanafile ny lanitra ny 'tany (Anganon'ny Ntaolo)	21
11 — Ny vary	22
12 — Zavaboary	23
II — NY BIBY	
13 — Vorona nify mpanjakaka	27
14 — Inay aho vorona (Ny Avana Ramanantoanina)	28
15 — Mariazin'ny vorona (S. Randria)	29
16 — Ny voronikely (Lucie R. Rabenjamina)	30
17 — I Jako (Sakaizan'ny Tanora)	31
18 — Ny nifadiana ny hena omby (Anganon'ny Ntaolo)	32
19 — Ny kamboty	33
20 — Ny takatra	34
21 — Fahazaza	35
III — SAMIHAFA	
22 — Izay mahakoloko manana ny soa (R.A.C.)	39
23 — Madagaskara (Jean Narivony)	40
24 — Takariva (Lahedy André)	41
25 — Mahafasa (Auguste Rajonarivelo)	42
26 — Ny Tanananay	43
27 — Ny fahesalamana sy ny sakafo	44
28 — Vatolahy	45

Lahatsoratra
Sy
Tononkalo
Ho an'ny T.3

Ny Zavaboary

NANKAIZA ILAY ALA TETO ?

Nankaiza 'lay ala teto ?
 Nankaiza izy e ?
 Ny siotsiokan-d'Ravoromanga
 Nankaiza izy e ?

Tomefy setroka takariva ho'aho
 Ny lanitra iry re razandry tiako,
 Doro tanety mavaivay re
 Ka lasa namonjy ny havanay.

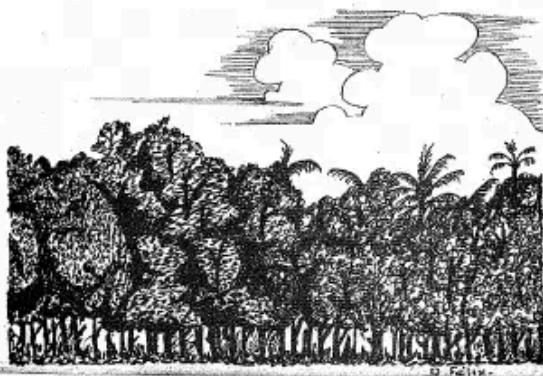
Fa ngazana ery ito vohitra ito
 Nankaiza izy e ?
 Ka niova lasy ravoronkely
 Nankaiza izy e ?

Tomany ny havanay
 Tomany izy e !
 Tomany izy e ! (in-2)
 Ny zanaka anefa dia mitaraina,
 Tomany izy e !
 Ny vava foana no atanatana
 Tomany izy e !

NY NANAHARY

FAHAZOANA NY TONONKALO

- Araka ny hevitrao, nankaiza ilay ala lazain'ny mpanoratra ?
- Inona no vokatry ny doro tanety eto amin'ny tononkalo ?

ANY AN'ALA

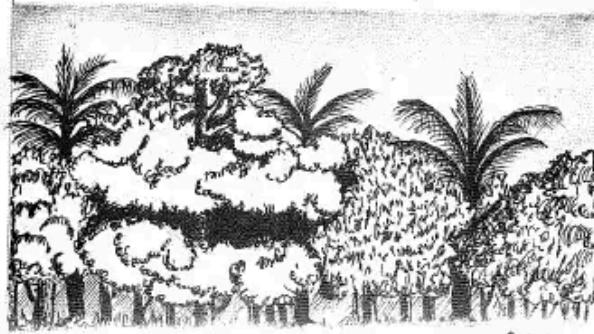
Teo amin'ny herinandro fahefatra izahay dia somary nitombo hery kely. Tao ihany ny hoe volokry ny fahitanay karazan-kamina madinidrika teny amin'ny bozaka aman'ahitra temy : vodin'avoaka, kitrangone, kifobone, tambonazsaha, fihinemanta ireo. Tao koa ny oviale, ovy fantaoka, vomanga dia, sokina, trandrika, sorakely sy ny sisa ... nahadroinay tenin'ny alina koa izany. Fa ny tena nampitombo ny herinandro dia ny fanantenana.

RANDRIAMIANARIVO
(Sikorina Désiré)

FANONTANIANA :

- Inona ireo kararan-kamina fihinana manta hita an'ala ?
- Ary inona koa ireo fihinana masaka ?

12

R. Félix.

ROFIA

Rofia anie aho ka rofia,
Rofia ao anatin'ny ala :
Jerena ka maha-te-ho tia :
Atao sain'ny olo-malela.

Rofia anie aho soa mijoro,
Nijaridina, beko tokos
Izany voakko tsy mila hatoro
Fa hatingo sy ravaka koa.

Rofia anie aho mampololona,
Izany taboko anie ka mitondra
Zavatra mamin'ny olona,
Sampana mihondrahondra.

Alokoloka anie aho, alo-isoa,
Alokoloky ny alen-drofa,
Rotsirotsy homeko tokos
Ireto trotsaka resin'ny dia.

SALOHY — Tel. 30

FANONTANIANA :

- Aisa no ahitana rofia ?
- Araka ny fantaoka, inona avy no ilana ny rofia ?

13

ILAY DORO TANETY

Ireo tany maltsio mavana,
Petriavana fahiny,
Toa manjery tany ngazana
Efa iso ankehitriny.

Ilay doro saha sy tanety,
Fahavalo irey misingana,
Ke ajanony raha mba mety
Fa mandary ny tanimanga.

Ireo hazo teny ho eny
Dia lasana nandao ;
Vatohé no sisà eny.
Tany haolo tsotra tsao.

Ka ajanony awokoa
Ilay dorodoronao fahiny ;
Hadinoy ireo taloha,
Manavao soa ankehitriny.

FAHAZOANA NY TONONKALO

- Nonjery inona ireo tany mavana fahiny ?
- Inona no risoko ny hazo ?
- Inona no tononkalo omen ny impanoratra mba hanafona na ny doro tanety ?

14

VONINKAZO

Vao mitranga ny maraina
Dia mitsiky sy homsky
Fa mamarantany-jordalina
Feno hatsaran-tarehy.

Fofomanitra tsy lefy (1)
No mamerovero soa ;
Voninkazo tsara faly
Indrea mivelatra awokoa

Tazana ao ny violety
Te-hiafina ao ambariv
Voninkazo tsy mirenty (2)
Nefà manitra aok'izany.

Pile mevo, foisy, mena
Samy malhe-te-hijery
Samy toa manaje tena
Nefà samy tsisy miery.

Vonimdroazy bakoboko
Ilay voakalo sy voakaja
Manana endrika malako (3)
Ka tsy lainga fa mihaja.

Jean NARIVONY

Nelaina tsy omérity = Education Malgache n° 26 — Bulletin Pédagogique et Administratif du Ministère des Affaires Culturelles 1973.

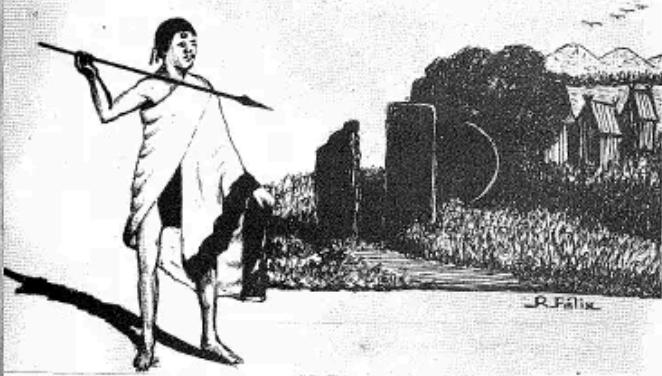
- (1) — sy maty mihana ny hantara soy amisy
- (2) — sy madena koko letta
- (3) — malenkery

FANONTANIANA :

- Kansany inona soy ny voninkazo lasain'ny impanoratra esto ?
- Inona no ilana ny sardoina ?

15

HAFATR'ANDRIANAMPONIMERINA

« Raha nianavarene izy ka hitany ny ala dieranana ; nileny by hoe : « Iao no teniko ry ambanilantra. Raha misy mandoro ala dia hataoko meloka : fa ny ala lova be tsy voazara, fiveloman'ny kamboty sy ny zaza sy ny vehtuavy, sy izao oloko rehetra izao, sy atsontsika trano ry ambanilantra. Ka raha misy mandoro izao dia hataoko meloka. Dia namaly ny vahoaka : « ... faly izshay raha miteny lanao : Lova be tsy voazara, atao filan'ny kamboty sy ny zaza sy ny vehtuavy, dia matoky izahay sy faly, fa itazanao anay ny ala, fa ao ny lamban'ny kamboty sy ny mahantira. »

R.P. CALLET
TANTARANNY ANDRIANA p. 611-612 Boly 2

TENY HAZAVAINA :

LOVA BE TSY VOAZARA : harena ifandimbiasan'ny laranaka. Tsy misy tampony voatondro, fa samy tampony daholo ny ofone rehetra.

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA :

- Inona no nafatonga an'Andrianampoinimerina hiteny amin'ny vahoaka ?
- Inona no antony andoren'ny olona ny ala ?

16

LOHARANO MAMY

Loharano mamy, tsy fariatatra angaha ?
Fa mamelon'aina, ka mahe te-hizaha.
Rano tsy ho ritra, anvon'ny fainana,
Hanala ny mahory sy ireo fanaintanana.

Loharano mamy, notadiavin'ireo zaza,
Natsakain'ireo lehibe, na efa reraka aza.
Io no mampitombô ny sakafô ao an-tsaina,
Maritsera ny fanahn'ireo oloqua malina.

Loharano mamy, ka zovy no tsy tia
Tadiavo, ka handramo, avy eo dia mifilia
Fzangerahetsa lanao, fa loheranon'aina,
Hitondra volka-tsoa ho an'elona misaina.

Seth Dagobert RASENDRAHASIMBOLA

TENY HAZAVAINA :

KA ZOVY NO TSY TIA : ka tza re no tsy tia.
SAO HO NENINA ANY AM-PARA : sao manenina rehefa amin'ny farany.

17

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA :

- Inona auy no ilana ny rano ?
- Mirasa fitaoeana tsivierety hatsokana rano.
- Aiza auy no foerana azo hatsokana rano ?

NY LOHARANO

« Ry loharano mamy,
Avy alia moa ianao ?
Avy ao malty tanv,
Nidio lu voavao ».

« Ray rano mikoriana
Lazoo izay antifao !
Ny onjam-pitahana
Hitsofan-drano anao ».

« Ry Rano maika loatra
Andraso hilalao !
— Ny trondro so an-kosatra
Miandry ahy izao ».

« Ry rano isy mitoetra
Mitady inona ? »
— Mitady izay rehetra
Hasian-tsos re !

« Ry rano ampihanaro
Ny toetra ho toa anao
— Ny fo sy saina varo (1)
Hadlo sy voavao ».

FANONTIANANA :

- Aye alia ny loharano ?
- Inona no antin'ny loharano ?
- Lazoo auy ireto toetra tsara ananor'ny rano.

(1) — (ti-varo) amboary ny an-tijionona, koralacao tsilindraza.

NY KINTANA

Mba tsy afako loatra, fa tialko, ry Neny,
Ireo kintana kely, mamiratra ireny ;
Tangosy fa strakko, hiaraha-milalao,
Tangosy ry Neny, fa ireo takatrazo.

Mba tsy afako loatra, fa tialko, ry Neny,
Ireo kintana kely, mamiratra ireny ;
Ny tara-baliakany alalovo mba ho ahys
Fa tialko hapariaka, amin'ny masoko lahys.

Mba tsy afako loatra, fa tialko ry Neny,
Ireo kintana kely, mamiratra ireny ;
Izato faminy ny teme laleiky
Rombahy re, ry Neny, arotsahy ao an-tsakko.

J.-J. RABEMILA

R. FELIX

TENY HAZAVAINA

TANGOSY : esorina amin'ny fahony
HAPARIAKA : hapariaka
LALAIKO : tialko, mamiko

FAHAZOANA NY TONONKALO

- Inona ireo fian'lity zaza ity ho tangosan'ny reniny ?
- Mety ho azon-drenning ve ireo kintana ireo ? Nahoana ?

20

NANAFIKA NY LANITRA NY TANY

Niaminga, hono, ny tany ka nikasa hisondrotra mbe hady amin'ny lanitra. Dia rifanampy ny zavaboany rehetra ety an-tany hilara-mientana, ka ny vato no hatao bala hitifirana ny lanitra. Maraina koa ny fotoana rifanekena hisondrotany ; nefa nikisinkisina sy nitaredretra ny tany lemakay sy ny lohasaha, ka atoandro vao nisa-kato, hany ka tretra aortiana, kosa dia tsy tafara-dia izy rehetra.

Izany, hono, no tsy mba hitovian'ny lohasaha sy ny tany lemakay amin'ny bendrombohitra ; ary izany koa no tsy niharoan'ny tany sy ny lanitra, satrakay niara-nisondrotra ny tany rehetra.

(Nakava iao omorina ANGAROKONY NDAOLO)

TENY HAZAVAINA :

NIKISINKISINA SY NITAREDRETRA : komokamo sy varimbarina nandany fotoana, malaindaina.

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA :

- Tanora marina ve ny lahatsoratra ily sa angano ? Amarino ny valinteninao ?
- Inona ny mahaoratay ny hakamoana sy ny tsy flanahana mientana ?
- Lazao ny fomba atao entina karovana ny tany tsy ho koochin'ny raka (ny atao eny an-tendrombohitra, ny atao eny amin'ny lohasaha sy ny tany lemakay).

21

NY VARY

Fotot'aina, zava-tsoa
Fahavalon'ny mosery,
Vola sy harena koa ;
moe tsy izany va ny vary ?

Ireo mplesa ery an-tsaha,
Moe tsy marobe no hita
Samy revon-draharaha,
Voly vary han-ko vita.

Indro lehilahy iray
Izay mitrotro haron-kely ;
He mandraoka sy mandray
Ka mamafy sy manely.

Tsy ho efa dia andraso
Fa ho maitso izany vary,
Ho finaritra ny maso,
Taona zina hita sary.

Jean NARIVONY

TENY HAZAVAINA

REVON-DRAHARAH : uarano amin'ny asa oto

FAHAZOANA NY TONONKALO

— Nahoana ny vary no fahavalon'ny mosery ?
— Inona koa no soa azo azy amin'ny vary ?

22

ZAVABOARY

O ! tiako ny mijery ny habakaba-manga,
Ny tondrombohitra avo izay manangasanga,
Ny rano mikoriana, miadana fisosa,
Ny rehon-takariva miangona, miavosa.
Ny kintzana alinalina feno rotsrotsy,
Ny volena beliala, sahalia volafotsy ;
Ny toravoddilanitra mihoso-bolamena,
Rehefa talkeriva, ki vontvony, mena.
Ny voron-tia lalao mifira lalandevo,
Mihoby sy millaly masita ny mazeva ;
Ny felam-bonimkezo, ny ahi-maitso koa,
Ny andor'ny maraina mangatsohatso soe.
Ny rivatra mitsoka malefaka sy mora
Ka mampihofahofa sy mampidoladola
Ny ravir'ny tatamo anaty dobo manga
Niravaka zoxoro, otromir'ny ampanga.

Jean-Jacques RABEMILA
(Volto moe-toosikie 1937)

23

TENY HAZAVAINA

MAVOSA : mitangorana, mihabetsaka
MANGATSOHATSO : fotsy, modio tsy misy pentina

FAHAZOANA NY TONONKALO

— Inona azy ireo savaheory voatanaisa ao anaty tononkalo ?

Ny Biby

VORONA NIFIDY MPANJAKA

Nlainga, hono, ny voero-manidina rehetra teto ambonin'ny tany ka nifanakly hifidy mpanjaka, nefà tsy mba tonga tao ny vorondolo, fa sendra nampifana ny vadiny. Dia nifanakly ny vorona rehetra fa izay mahita ny vorondolo ka tsy mamono azy dia hariana ampihavamanana ke hatao fahavalô mihitsy. Izany, hono, no tsy andeharan'ny vorondolo antandrio, satra izay vorona mahita azy dia milandrombaka mamono azy avokoa.

Dia nenendry tena ho mpanjaka kosa ny voronahery, nefà tsy neken'ny be sy ny maro, satra mahery setra loatra, ka dia nifandrafy taminy izy, kosa izay vorona hitany dia paoliny avokoa.

Koa dia nifanara-kevitra ny vorona fa ny Railovy no hofidina ho mpanjakanay, satra izy no tsara tanehy sy lava sanga, nahaj feo samy hafa. Izany, hono, no nameovan'ny olona ny railovy hoe mpanjakan'ny vorona rehetra.

TENY HAZAVAINA :

NIFANDRAFY : nifankohala, tsy nifankozza, nifanenjika.

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA :

- Nahoana no voron'ny vorona rehetra ny vorondolo ? Rariny ve izany ?
- Nahoana no tsy lamy ho mpanjaka ny voronahery ?
- Nahoana no natao mpanjaka kosa ny railovy ?

INAY AHO VORONA

Mikopeka ho aiza, ravoron'irony :
No hofahofana ka tifatra ihemy ?
Maniry hahalala ny tenako itony,
Matoa mampiato, mba te-hanontany.

Hanoney ny ony manao sanin-dobo
Sa dia hatingitra ery en-tsola-bato ?
Hipetraka an-demaka be lobolobo
Sa aiza ny lalanareo no hizto ?

Nakopany ny eleny hitety ny onja
Dia lasa ravorona, lasa nandao,
Nikoalo ny sentoko, tokana manja :
Inay aho vorone sehala aminao.

Ny Avana RAMANANTOANINA

FAHAZOANA NY TONONKALO

- Lasa aiza fly vorone voelovan'ny mpisoratra ?
- Imora no faniran'ny mpisoratra ?
- Mbo tianao se ny ho lasa vorona ? Nohoana ?

28

Ny arosy sy vivy
Niferaiky hifankatia
Ny mariazy dit hatao
Ao amoron-drano ao.

Ka nasaina avokos
Mifanjohy tsioros
Vorom-plompy, voron-dia
'Reo sakalaza tena tia.

Dia indremy tamg re,
Vorompotry be dia be
Toovavavy mafaka ba
Sakambimin-gisa lah'

Zany fody jejo ery
Fa ny tiana sady tia
Vano vavy lava fe
Iambozony, mandeh'.

Namana & !ndao, ndao
'Ndaeo, andao mba ho any an-tsaha

Isan'andininy :

Namana & !ndao, andao,
Ho any an-tsaha mba hilaleo.

S. RANDRIA
« RAIOLOVY » — 1964

FANONTANIANA :

- Imora any treo biby niendy ?
- Ira treo biby mpandithy ?

29

NY VORONKELY

Ireo voronkely mpitety ny hazo,
Mpamelon-korana ao an-tsaha mangina,
Ka toe retsidretsika, be vazovazo,
Mba mamiko loatra fi mahavariana.

Ny ala malalaka sady voahinggo
No tena fongenana maminin indindra
Anjizamy ny voa, ny vony, ny laingo,
Mby etsy izy homana, mby etsy misindra.

Ny hitanareo e ! ry Ravoronala,
Mba strako loatra fa kalokoloy,
Ny feon-dRadomohina izay manadela
Araho e, ry Fody, ry Taitso, ry Soy.

Ny feon-dRallovy impananatra ny salina,
Arabo sy Tsingetra rabebababaina.
Ny Fitatra soa ô ! ny hire hiraina,
Ny Vintsy jomoka, sokaly ny vava.

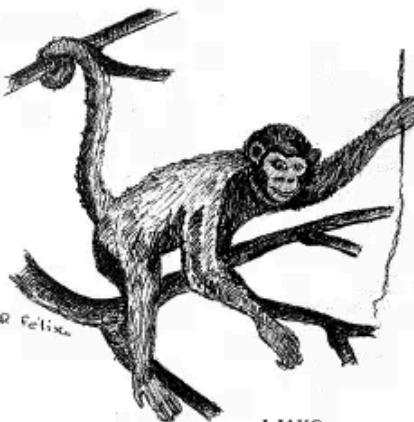
Lucie RAZAFINTSALAMA RABENJAMINA

TENY HAZAVAINA

KORANA : hafalana
JOMOKA : tokan-tena

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA

- Lazo daho lo ny anaran'ireo voronkely voazao ato ampihy lahatsoratra ity ?
- Inona no fitikavareo ny voronkely ?
- Inona tsany no tokony hatoe ho fianarana azy ireo ?

I JAKO

Raha nandeha tany emety ala izahay ka sendra nianona hissaka dia injany ny rajako kely madinika marobe nikakialka sy nifahavenja tany ambony lohaney tany.
Sendra tapaka ny re'san-kazo nifikan'ny rajako kely tray ka nianjera teo an-toroko izy ary namikitra too.

Die niorimpilo ihay rajako. Kellikely foana no nameforaka azy dia tamara izy satrisa eny ambony lakana rahateo ny dianay mandritra ny andro vitsivitsy, ka tsy afanandositra izy.

Nisy miaramila anankirey niersaka taminoz teny 'ary nampiamanatra ihay rajako fihetsahanana mero mampiphomehy ka tonga nahay zavatra maro mahatsikalky izy.

TENY HAZAVAINA

NIFALIHAVANJA : foly sy mandihidihy
NAMIKITRA : mikasona mafy ka toy ny mirokitra
MAHATSIKAIKY : mampiphomehy

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA

- Inona no fotoana nehiton'ny impanoratra an'ihay rajako ?
- Inona no nataony an'ihay rajako ?
- Inona no nampiamanarin ihay miaromila an'ihay rajako ?

NY NIFADIANA HEN'OMBY

Nisy hono, vavy amitra anankiray, sendra nita rano ka lesan'ny mamba, dia nentiny tao anaty lavaka fittoerany tao amoron-dramo izy ka nandrasany tsara, fandra mbola velona ihany ka lasa mandosatra : nefy tsy nibetsika intsony Rafotsibe fa nody maty.

Dia lass nihesaa indray ny mamba, fa navelany ho maimbo tao Rafotsibe aloha vao hohaminy, sady lassa kooz tsy mela ny namany hira-mihinana ny haza azony.

Nony harvaha ny andro, dia nisy omblahy niedy tao an-tanety, ka nigorobaka ny lavaoly ny mamba, ary difotra tso ny tongot'omby. Nony nafta izany Rafotsibe dia nofikiriny mafy, ka notsoahan'ny omby nanaraka ny tongony izy, dia tafavoaka soa aman-tsara teny an-tanety.

Tamin'izay dia nanozona Rafotsibe mba tsy hihinan-ken'omby ny taramany rehetra.

TENY HAZAVAINA

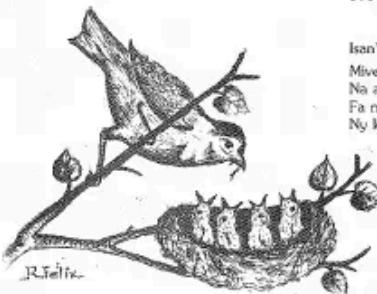
MAMBA : karazena voay lehibe

NANOZONA : nanofatra fa fady ho an'ny tarava-dRafotsibe ny hihinan-ken'omby.

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA

- Inono no nahatonga an-dRafotsibe hanazana ny taramany tsy hihinan-ken'omby ?
- Moa ve izay antony izay ihany no tokony hiarovana ny omby ? Lazao ny soa aro any sain'ny omby.

32

NY KAMBOTY

(Hira)

Isan'andintiny :

Miverena re ry Imereny
Na aiza na aiza itoraoao
Fa mangatohela reny
Ny kamboty kelinao.

Tsy mba renareo va izany
Voromanga tsara feo
Toa mihira, too tomamy ;

Eo amaty haco eo ?
Voromely mafy reny
Zao mifrahira tsao ;
Tafasera ka zanin-dreny,
Ka mianitsoriso ao.

Nony tonga ilay fotoana
Famahahananao anay,
Semy renkosa sy noema
Ko mizaha anao 'zahay ;
Manatanatana vava
Malandry ho fahananao
Manantena laledava,
Nofa tsy malhita anao.

Nony tonga ny maraina,
Faly tsao rehetra tsao ;
Semy manan-kantenaina,
Afa-tsy my zanakao.
Ny papango 'zay mandalo
Toa hipouaka avolcoa :
Tonge miro lahavalo,
Fa tsy ao ny reny soa.
Nony alina ny andro,
Te-hombon'ny elatrazo ;
Nela kosa ranorando
No firako-janakao
Marobe ny fahortana
Mampferinao anay
Halavirim-pifalama
Ny kamboty too anay.

TENY HAZAVAINA

KAMBOTY : tsy misy Ray sy Reny

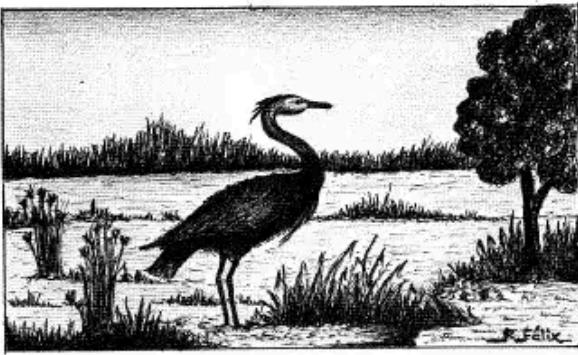
MANATANATANA VAVA : manokatra ny eowa mlendry sakafo

FAHAZOANA NY TONONKALO

- Iza no lazaina hoe kamboty ao anaty tononkalo ?
- Inono no poroza manambara fa kamboty ireo uoromkely ireo ?

— BABARY —

33

NY TAKATRA

Iza ange no tsy mboala nahita takatra ?

Ny takatra dia mitcovitovy bika sy sahala habe amin'ny vorompotsy, sady miray karazara aminy ary hamin'ny olona sesany kosa. Voroma man-dranjo ny takatra, kely mitezotezo, toa tsy hahazaka ny tenary ny fingony. Fisa-doha izy ary misy volo mivondrona misolanga eo amin'ny tampom-dohany. Milmala mankany an-kotomy, toy ny volo nobangoina natao salama hogo anefà ny sangany iny, ka tsy hita loстра raha tsy misy zavatra mahatezatra azy, na sendra metelina zavatra manikodiry izy ka ilà ho kenda ...

Manetika ny takatra no mendeha mity lohaselha, mitazantazana omby mireoka sy kiasa mitrongy, ka raha mahita dia manatona eny, satra ny valala aman-tseshona rehetra taifram'iretsy biby dia any am-bavan-dRatsakatra avokoa ...

Maurice RASAMUEL

TENY HAZAVAINA

BIKA : endrika

MITEZOTEZO : laulava, marotsaka, toa mora tapaka

IVONDRONA MISOLANGA : mitambatra miakatra amby

NOBANGOINA : nohogoina

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA

— Voroma manao ahoano no takatra ?

— Aiza no toerana ahitena takatra maletika ?

34

FAHAZAZA

- Fahiny, fahazaza, raha tany ambenivoikitra Masa-milareneny amin'ny fody sy sororitra ; Miaraka misioha amin'ny fitatra sy goalka Ka misarimbor'asa amin'ny mpiasa tany meika ;
- Rehefa antoandro ny andro, mila tsy hahomby, Ilaozana ny angady, dia lase mianddy omby, Ka menariva andro manamandika lobolo ; Papellka, tsipoy, anaty lobololo ;
- Na raha tsy izany indray, dia lesana manjono, Misaka marakely na orana hatomo, Ery an-doha riana, ka loza indraindray Fa tempondrano lava ny orana voesray !
- Rehefa haniva ny andro izy vao lasa mody, Miaraka amin'ny omby, ny arosy mbanin'ny fody Fahiny fahazaza raha tany ambenivoikitra, Ka niara-nikarenly tamin'ny fody sy sororitra.

Jean-Jacques RABEMILA
(Vaka renommée 1948)

TENY HAZAVAINA

MIKARENJY : mireteneny, mivesavy

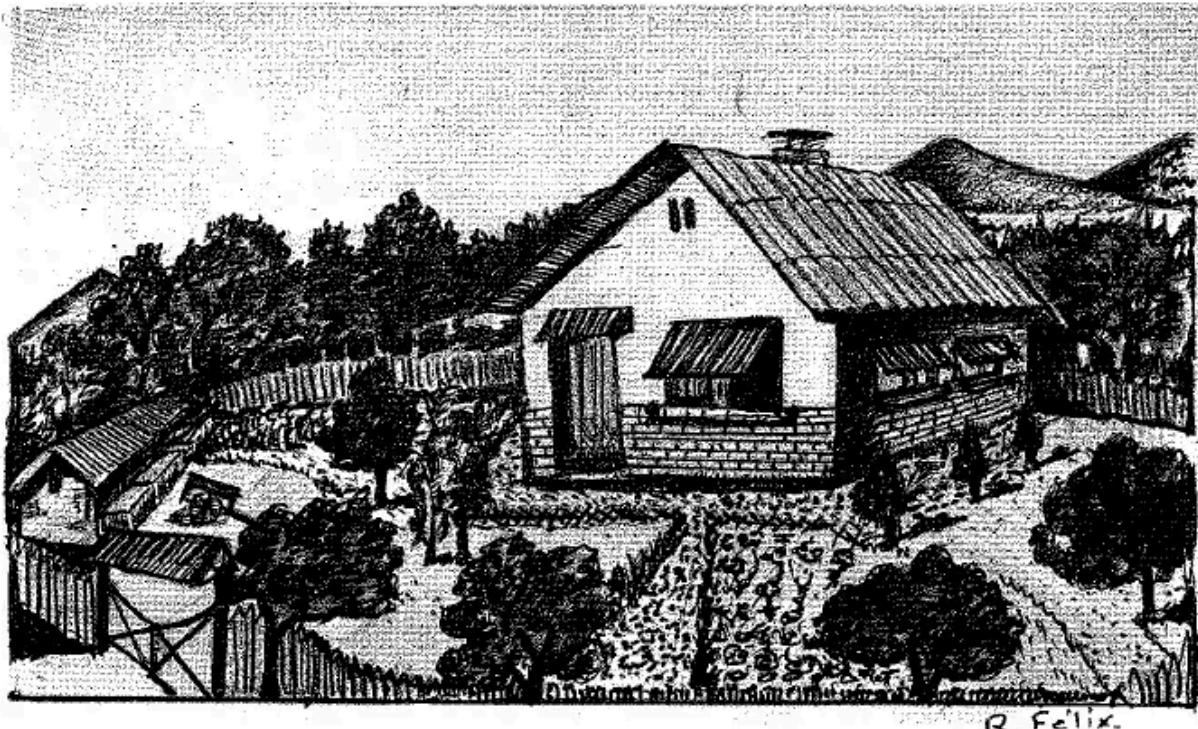
FAHAZOANA NY TONONKALO

— Inona no zavatra natoen'ny mpamoratra tamin'ny fahiny fahazaza ?

— Tanisao ireo biby aman-borona waofiso eo anaty tononkalo ?

35

Samihafa

« IZAY MAHAKOLOKOLO NO MANANA NY SOA »

Matoa ianao manana tanàna mahafinaritra, satria volenao hazo manodidina azy ary ravahinao amin'ny voninkazo isan-karazany ny zaridainanao.

Matoa maha-te-ho tia ny tontolo iainana misy anao, dia ao ny flarovanao ireo zavaboary rehetra ao aminy, sy ny fanajanao ny fahadiovan'ny tanàna.

Matoa mahafinaritra ny mandre ny siotsiokan'ny voronkely, dia ao ny ala fone-nan'izy ireny, izay tsy simban'ny doro tanety.

« Izay mahakolokolo ihany hoy ny fiteny no manana ny soa ».

« R.A.C. »

TENY HAZAVAINA :

MAHAKOLOKOLO : mikarakara, manamboatra, manasa.

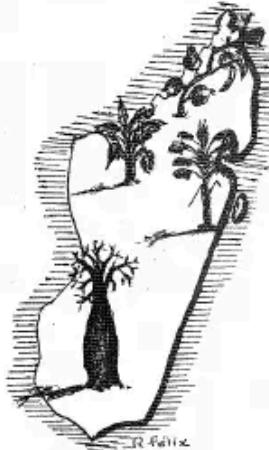
TONTOLO IAINANA : toerana na faritra iainana, misy ny tena, tueloman'ny tena.

ZAVABOARY : ny zavamaniry, ny biby sy ny voronkely, ets ...

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA :

- 1— Nahoana no mahafinaritra ny tanàna misy anao ?
- 2— Nahoana no maha-te-ho tia ny tontolo iainana misy anao ?
- 3— Nahoana no tsy simba ny ala fone-nan'ny voronkely ?
- 4— Koa inona no tokony ataonao mba hanana ireo soa ireo ?

MADAGASKARA

Tany voahoddina onje
Mitomara (1) batosoa ;
Vao topeza (2) maso monja
Dia mambabo (3) fo tokoré.

Zazavavy iray mifheingo,
Mevu maha-to-ho tia ;
Ke ny elony dia laingon-[4]
Dravinala sy rofia.

Ny alankony dia indro
Fa vlosory tsara voatra ;
Ala maitsos mifkitindro
No manendrikosa sy losatra.

O i ry Nosy manontolo,
Feno zava-tsosy miedy
Samy tondraka daholo
Né tonono na tamely.

Io ilay Nosy makadiry [5]
Eo ny foko no tsy misia
Io no tany mitahity
Vovok'olona misia.

Joan NARIVONY

TENY HAZAVAINA

- (1) — manana taratra
- (2) — topazana, jerena
- (3) — mafazaza bôbo
- (4) — taôeo eo misiray
- (5) — lehibe

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA !

- Nosy kely ve i Madagasikara ?
- Inona auy ireo zanamantry manelo an'i Madagasikara ?
- Inona no akarony ?
- Mbola miakarjo an'io ihany ne isy amin'leao fotoanaona liso ? Nahama ?

40

TAKARIVA

Iny hita midorehitra
Ilay masoandro mody ia
Ery ambony tendrombohitra
Menambaroa ny hariva.

Ny voary manontolo
Ny tanâna sy ny saba
Dia nanjary tokam-bolo
Ka manintona hisaha

Ny hafanana mihamalefaka
Ny hazavana loko hadika,
Memoska loko izay marevaka
Izany hakanton'ny hariva.

Eny soa aok'tsany
Izay zavaatra jerena
Mifely faramy ny tany
Fa hatoey, hamputy aina.

LAHADY André

TENY HAZAVAINA

MIDOREHITRA : manome loko antitra, mena be
NY HAZAVANA KOA HADIVA : efa akaky ho malzina ny andro
LOKO MAREVAKA : Mifoko antitrantitra
TOKAM BOLO : loko iray ihany

FAHAZOANA NY TONONKALO

- Inona auy ireo manambara ny takarivo tao amin'ny tononkalo ?

41

MAHAFASA

Matory ny tanàna ! Torimeso hafahafa ... Torimeso mahasodoka fa ny estretitra lasilasa, manonofmofy, ny tena valabalaka, mavesabesatra, tsebotsemboka ...

Injany anefa any ho any, mitopy moramora avy atsinanana, tso-drivotra kely mangotsaka ...

Nitomboblo, nitomboblo ihany ilay tso-drivotra, ka niperaretra hatramin'ny ravinala toy ny fikopaka makadry natsotsotoka teny amoron'ny hetrina sy natoa haingon'ny ankalamanjana.

Auguste RAJAONARIVELO (BINA)

TENY HAZAVAINA :

VALABALAKA : vizambizana, rehadheraka.

MAHASODOKA : mahasondrina, mahavariana.

HETRINA : honahona, henihery.

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA :

- Amín'ny fotoena inona no miseho ny tantara ?
- Nahaona no niperaretrety ny ravinala ?
- Hoantny mpanoratra amín'Inona heo ravinala heo ?
- Manao ahoana ny fiteny ilay tsorana misy ravinala ?

OHABOLANA :

Iray mahakolokolo no mariana ny soa.

MAHAFASA : Tanina iroy any amín'ny fikarohana.

NY TANANANAY

Ny tananany dia eo anaty ala, mirewaka voninkazo tsara tarehy. Ny vorona isan-karezany mihira mahafinandra. Ny trano dia sahalahala bika sy mitovitovy endika avokoa.

Mbola ary lavitra ary ianao dia injao ny rano migororoana amin'ny vatolampy.
* Rano an'ela madio mangemanga *, ne tsy mangetaheta eza raha vao mijery azy dia manjary te-hisotro.

James RAKOTOMANGA

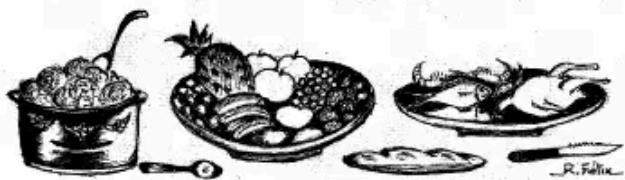
TENY HAZAVAINA :

SAHALAHALA : mitouitouy

MIGOROROANA : mikarohana

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA

- Aha no tsorana misy an'ly tanàna eoñesa eto ity ?
- Ahoana no ahafantarana ja mahafinandra ity tanàna ity ?

NY FAHASALAMANA SY NY SAKAFO

Mantry fahasalamana daholo ny olona rehetra.

Fantasy ny Ntaolo tsara ny maha-zava-dehibe ny fahasalamana, ka hoy iy : « Be no te-ho Rasalama fa tsy avelan'ny eretina » ...

Mianiona amin'ny sakafy ny fahasalamana fa izay noena dia tonga mandainga na mangalatra tsy fidiny ary noana leva restin'ny matanjaka, ka hoy ny Razana : « Izay volky no maheraka ny namany ».

Ny sakafy no tohan'ana, izay homan-karina ara-delaina sy ampy tsara isan'andro na matanjaka sy salama.

Aiza anefa, ary atao ahoana no habitanana hanin-koharina ara-drariny sy sakafy mahafao-po ?

Izao no valiny omen'ny Razana : « Miasa ». Ady ny fiamana ka tsy vita foana.

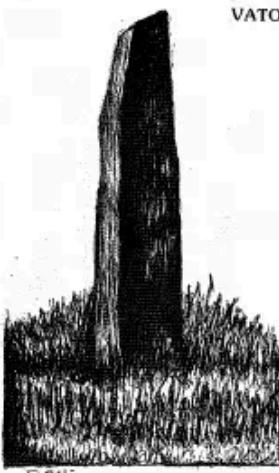
RAKOTONIRAINY Joseph
(« Ny Fehenshreno Malagasy » — Boly Fahaovol.)

TENY HAZAVAINA :

HANIN-KOHANINA ARA-DRARINY : sakafy ara-fahasalamana, iseny hoe : sokofo misy izay ilain'ny vatoria ka mameleona ny tena.

FAHAZOANA NY LAHATSORATRA :

— Inona no ilaina mba hahasalamana ny tena ?
— Izao izay fomba ambaran'ny mpanoratra mety hahalaorany ny fahasalamana ?

VATOLAHY

Eo an-tampon'ny havoéna
Toa tsy misy izay mijery
No mangerazheza foana
Tsangambato manterey.

Di miereo fehizay
Tsy mihetsika, tsy miela ;
Maritra andro mahamay
Mari-javo-mamanala.

Na ny erika mifaly
Na ny oram-be travatra
Hainy mora ny mihafy,
Ka mitaka izay mihafy.

Kotro-baratra nipoaka
Mampangovitra ny tany ;
Rivo-dzoa misafoka,
Tsy ahoany mantsy izany !

Io tokoc ny vatolahy,
Tsy mbà manen-koroboro ;
Tsy mitsika ; tsy manafy.
Fa mahaerira mijero.

Koa ny foko, tsy ho voa,
No hijoro toy izany ;
Tsy hasiana mampikoa
Izay midona eto an-tany.

Jean NAJIVONY
(Antsoanin-tranekala)

TENY HAZAVAINA :

VATOLAHY : vato fisoka lava atsataka ho fahatsorovana.

MANGEZAHEZA : mialomina eo am-pijorana, misakasafa.

FEHIZAY : milomina, tsy misy manelingelina.

TSY AHOANY : tsy mamparinona azy, tsy rarahany.

FAHAZOANA NY TONONKALO :

— Inona no atao hoe : VATOLAHY ?
— Atao inona ny VATOLAHY ?

NY NANANGONA SY NANDAMINA NY LAHATSORATRA :
TEXTES RECUELLIS ET ARRANGÉS PAR :

Mesdames : — Ramatoa isany :

- Rabodomalala Aimée C. — CNaPMaD/MINISEB
- Raharintsoa Léa Soloarimanga — DES/MINESEB

Messieurs — Andriamatoa isany :

- Rakotonanahary Xénophon — DEB 3/MINESEB
- Andriananjohany Rakotonanahary — SLP/MINESEB
- Rakotonilana Félix — DEB.1/MINESEB
- Rakotomanga Ely Johns — Direction des Eaux et Forêts/MPAEF

NY NANDRAVAKA NY LAHATSORATRA TAMIN'NY ALALAN'NY SARY :
TEXTES ILLUSTRÉS PAR :

Messieurs — Andriamatoa isany :

- Ramahery Randriamaro
- Rakotonilana Félix

BOKY NANOVozan-KEVITRA

- 1 — MENAC : *L'Education Malagasy* N° 16, 1973
- 2 — TILY ETO MADAGASIKARA : *Railovy*, 1964
- 3 — MENAC : VANKONA N° 46 — 47, *Sambatra aho mihira*, 1974
- 4 — MEN : *Mihira ny Fanabeazana Fototra ao Benasandra*, 1976
- 5 — L. DAHLE : *Anganon'ny Ntaolo*, 1964
- 6 — André RAKOTONDRAISOA : *Fananabeazambo ny teny*, 1981
- 7 — Seth Dagobert RASENDRAHASIMBOLA : *Loharano mamy*, 1973
- 8 — Arsène RASAMIMANANA : *Fanazarana hiteny sy Fanabeazam-boho ny teny T.4*, 1976
- 9 — Lucie RAZAFINTSALAMA RABENJAMINA : *Voninavoko*, 1974
- 10 — Lucie RAZAFINTSALAMA RABENJAMINA : *Trio trio, sy Mamiko toy ny tantely*
- 11 — RANDRIAMIADANARIVO : *Sikajin'i Dadabe*, 1985
- 12 — Auguste RAJAONARIVELO : *Bina*, 1974
- 13 — MENAC : VANKONA N° 38-39-40-41, *Masomboly*

